

Az ír sztepptánc-ruhák jellegzetességei

Kapsza Dóra
könnýüipari mérnök

Oroszlány Gabriella
tanársegéd, Óbudai Egyetem, RKK TTI

Az ír tánc még soha nem volt olyan népszerű, mint az elmúlt öt-tíz évben. A táncosok, tanárok, versenyek száma ugrásszerűen megnőtt ez idő alatt. Nem csupán Írországbán, hanem az egész világon nagy divattá vált ír táncot táncolni. Az évente megrendezett világbajnokságokon 2000 táncos vesz részt. Michael Flatley neve és munkája volt az, ami ezt a táncot népszerűvé és divatosá tette.

Az ír tánc kultúra

Korai történelem

Az 1500-as évekből már többféle ír tánc leírása maradt ránk. Ilyenek a Rinnce Fada (a táncosok 2 sorban, egymással szemben állnak), a Hey (formációs vagy körtánc), a jig (csoportos tánc), a Trenchmore (szabad formájú vidéki tánc) és a kardos táncok.

Az ír táncra és kultúrára egyaránt nagy hatással voltak az 1750 körül megjelenő táncmesterek (Dance Master), akik egy napjainkig élő hagyományt teremtettek meg.

1. ábra. Útkereszteződésben tartott táncóra

Modern történelem

Az ír tánc modern kori történetét 1893-tól számítják, ekkor alakult meg az Ír Nyelvi Szövetség (Gaelic League, Conradh na Gaeilge), mely az ír kultúra újraéledését támogatta. Ezután 1929-ben hozták létre az Ír Tánc Bizottságot (Irish Dance Commission). 1893 után az ír kultúra újraéledésével megindult a tradicionális ír öltözet megalkotásának missziója.

A leggyakrabban használt szín a zöld, a fehér és a sáfrány volt. Napjainkban minden szín használata megengedett, a férfiak jelmezei azonban visszafogottabbak.

A ruhák változásával a tánc cipők is átalakultak. A néptáncokhoz nem volt szűk-

2. ábra. Soft shoe

3. ábra. Hard shoe

séges speciális lábbelit hordani, de a sztepptánc legfontosabb eszköze a cipő, mely a tánc ritmusát adja. A legrégibbi feljegyzések szerint kezdetben gyakran meztláb táncoltak. A lányok „light” táncában jelent meg először a puha cipő (soft shoe, 2. ábra) 1924 körül, amit kezdetben a fiúk is használtak, de az 1970-es években kezdte el mai formáját elnyerni a kemény cipő (hard shoe, 3. ábra).

A mai cipők jellegzetessége, hogy üvegszaruból készült, kettéosztott talpuk van, melynek erőteljesen éles a hangja. A lábujj részen lévő „tip” és a magasított sarkok külön-külön ritmust adnak, így lehetővé téve egyszerre felület ritmikai használatát. A sarkak levegőben történő összeütése, a „click” az új cipők kialakulásával vált gyakori mozdulattá. [1], [2], [3], [5], [6], [9]

A ruha kialakulása

1681-ből származó írásban utalnak először ünnepi viseletre, melyet a táncosok viseltek. A leírás szerint a férfiak fehér ingben, térdnadrágban, fehér zokniban és mellényben táncoltak, míg a nők a vasárnapi, templomi ruhájukban, mely szintén egy fehér blúzból és egy sötét színű, maxi szoknyából állt, díszként pedig szalagot kötöttek hajukba, ezzel a viselettel is mutatván a tánc iránti tiszteletüket.

Az első fotók az 1890-es évekből származnak. Ezeken a képeken megfigyelhető változás, hogy a hölgyek szoknyáján megjelent egy kötény, valamint a két vállukra rögzített palást (4. ábra). Ez a palást egy igazi ír ruhadarab, ami mind a mai napig megmaradt a táncos ruhák részeként. Eredete a régi időkben viselt négyszögletű kapucnis lepel, melyet minden osztály viselt kabátként, valamint pokrócként is funkcionált. Régen egy brossal fogták össze, elől középen, vagy mindkét vállon rögzítették.

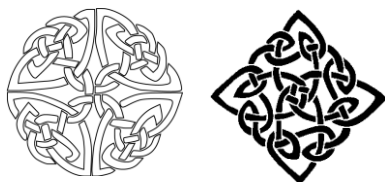
A férfiak viselete nem változott, azonban megjelentek a kiltben táncoló urak is (5. ábra). A skót szoknyától több tekintetben is eltér az ír kilt. Egy színűek, általában sötétzöld vagy sáfrányzöldek, szélei pedig nem rojtozott,

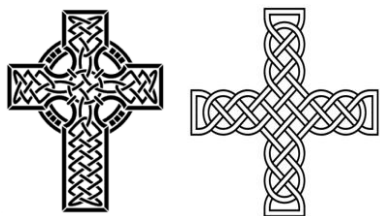
4. ábra Női táncviselet, 1892

5. ábra Kilt, férfiviselet

6. ábra. Kelta minták

7. ábra. Kelta keresztek

mint a skótok szoknyája.

1910 körül jelentek meg az első egybe-ruhák a női táncosokon. Ezek igen egyszerű, általában „I” esetleg „A” vonalú ruhák voltak.

Kezdetektől láthatták a ruhán a különféle, az ír kultúrára jellemző kelta keresztek, fonatok, láncolatok. Ezen minták mind az

életet, a lélek útjait, a Szentháromságot jelképezik (6., 7. ábra).

A ruhák megjelenésével együtt járt a hosszúak rövidülése is; már csak a térdet takarták, így láthatóvá váltak a lábak. A fekete harisnya már ekkor is általános viselet volt, azonban megjelent a hölgyek lábán is a fehér zoknik. Eleinte rövid, bokazoknik tűntek fel, majd a hosszuk egész a térdig megnőtt.

Az 1920-as években jelentek meg a férfiakon a széles derékövek, a lányokon pedig egy kötény vagy mellény szerű anyag, melyekre kiakasztották addig nyert érmeiket, ezzel is mutatván tudásukat.

1930-ra a tánc elfogadottá vált, nem kellett titokban tanulni, így megalakultak az első tánciskolák és a tánciskolák megjelenésével az iskola kosztümök is feltűntek. Céljuk az egységesség, a hova tartozás bemutatása.

Minden diákon ugyanolyan színű, szabású ruha volt, esetleg a díszítések, motívumok terén lehetett változtatni. A kedvelt szín a fehér volt. Mivel a kötény, amit az érmeik kitűzésére használtak (8. ábra), egy idő után akadályozta őket a táncban, így megjelentek a kis kosztümkabát szerű felsőrészek, melyek sötét színnel rendelkeztek, még inkább mutatván a sok, csillogó érmét (9. ábra). [1], [4]

A mai tradicionális ruhák kialakulása

8. ábra. Éremtartó kötény

Az 1930-as években megjelentek az ír sztepp tánciskolák és ezáltal a tánc is egységessé kezdett válni. Minden iskolában azonos elvek szerint kezdtek oktatni, azonos táncokat, körülbelül azonos stílusban, ez tette lehetővé később a különböző versenyek megrendezését.

Kezdetben csak a kisebb falvak között rendezték meg a vetélkedőket, majd egyre nagyobb régiókat fogtak át ezek a versenyek. Minden régiónak, iskolának megvolt

1. ábra Kiskabátos éremtartó

a saját iskola ruhája, ezekben kellett a versenyeken megjelenni. Ezek a ruhák már a ma is jellemző „X” sziluettel rendelkeztek. A merevített szoknyarész mellett megjelentek a csipkegallérok, díszített felsőrészek, valamint az enyhén bővülő aljú ujjak is. Az első iskolai kosztümök bársonyból készültek (10. ábra).

A himzett motívumokban esetenként eltérhettek egymástól a ruhák, azonban összképben meg kellett, hogy egyezzenek. Így minden diák iskolánként szinte teljesen azonos ruhákban versenyzett. Később a diákok egyre inkább egyedi, nem az iskolához kötött ruhákban tűntek fel a versenyeken. Természetesen, megmaradtak az iskolai kosztümök is, melyeket a csoportos táncokban viseltek, de egyre több helyen jelentek meg az első saját, szóló kosztümök is.

10 évvel később, 1970 körül már szinte az összes iskolai kosztümmöt felváltották az egyedi, szóló ruhák. Hamar észrevették, hogy egy feltűnőbb, különlegesebb ruha jobban megmarad az ember emlékezetében, így kezdetét vette a rivalizálás a kosztümök terén is [1], [4]

Az ír sztepp tánc ruhák típusai, jellemzői, alapanyagai és jellegzetes formai megoldásai

A ma viselt ruhák anyagai, színei, mintái, díszei terén nincsenek írott vagy íratlan szabályok. A világ nyitása, az internet megjelenése eltüntette minden téren a távolságokat az országok, földrészek között, így megteremtett egyfajta homogenitást. A színek, anyagok, motívumok, díszítések terén óriási változottság figyelhető meg, a ruha formáját nézve van egy világszerte elismert, elfogadott forma, amit mindenki követ.

A ma használt ír sztepp tánc ruháknak három nagy csoportja van:

- iskolai kosztümök,
- szóló kosztümök és
- fellépő ruhák.

Az első kettő hasonló, a tradicionális formát követő ruha, a fellépő, show-ban használt ruhák azon-

2. ábra Sötét bársonyból készült iskolakosztüm fehér csipkegallérral és bojtos övvel

3. ábra. Első kimerevített szoknya megoldás

ban, mint minden más táncban viselt kosztüm, sokféle formát követő színpadi viseletek.

A tradicionális kosztümök

A mai ruhák a bársony anyagot és a bő szabást elhagyva egy igen érdekes formát jelenítenek meg. Jellegzetességük az „A” vonalú, kimerevített szoknya

(11. ábra), amely ilyen módon a táncruhák körében egyedülálló. Eredete az 1970-80-as évekre vezethető vissza, mikor is az egyre növekvő tánciskolák és a bennük tanuló diákok száma oly annyira megnőtt, hogy a versenyeken részt vevők száma a több százat is elérte, így a táncosoknak ki kellett találniuk valami újat, mellyel magukra vonhatják a bírók figyelmét.

Az addig használt ruhák a különleges kelta díszítésként eltekintve túl egyszerűnek hatottak. A zárt nyak, hosszú ujj, térdig érő szoknya mind megkötés volt, így ezeken változtatni nem lehetett.

A szoknya. – Egyetlen mód a kitűnésre a szoknyák méretének növelése volt, azonban, sztepp táncról lévén szó, ez kizárólag a bőség irányában változhatott, hosszban nem.

Amikor megpróbálták növelni a szoknya bőségét, a ruha dísz, a különböző minták, motívumok rajzolata eltűnt, elvesztette szerepét. Ekkor jött az ötlet, hogy ha kimerevítik, a motívumok jól láthatóvá válnak és táncolás közben is szép formát adnak a táncos ruhájának.

Így kialakultak az úgynevezett paneles szoknyák, melyek eleinte kettő, később hat plusz négy részből álltak. Mikor a táncos áll, szemből, valamint hátulról egy „A” vonalú szoknya hatását adja, ha pedig táncolás közben fellendíti a lábát, a szoknya szétnyílván egy teljes kör szoknya képét mutatja.

Ezen érdekes látvány elérésében segítenek a merevítő panelek. Eleje közepén, valamint háta közepén egy körszelet formájú panelt használnak. Alapállásban ez a merevítés megtartotta a szoknyát és ebből kifolyólag megjelentek az első „X” sziluettet követő ruhák. Mivel a technológia nem tett még lehetővé mást, így kezdetben karton lappal érték el ezt a hatást. Ez a megoldás hosszútávon nem volt sikeres mivel a ruhákat tisztítani kellett.

A kartonlap leváltását az ekkortájt megjelenő hálószerű merevítő anyagok és a rávasalható közbélések tették lehetővé, valamint az újabb formai megoldások. Ezek segítségével a ruhák moshatóak lettek.

A szoknyák merevítésének problémáját a külön, erre a célra kifejlesztett, úgynevezett Vilene anyag jelentette. Ez az anyag könnyedén varrható, mégis kellő tartást biztosít a ruhának. A tökéletes tartást az extra merevítők felerősítésével érték el, melyek eredetileg fel vannak applikálva a merevítő anyagra, így már csak kellő méretre kell vágni őket.

A paneles szoknyák kora hanyatlani látszik. Két, három éve újabb szoknyavariációk tűntek fel a versenyeken. Az úgynevezett gladiátor szoknyák voltak az elsők. Ez a típusú szoknya a gladiátorok által használt,

különálló lapokból viselt szoknyaszerű páncélaljról kapta az elnevezést.

A lányok ruhájának alja is ilyen merev lapokból áll, ami alá egy, általában többretegű szoknya kerül. Ez az alsószoknya túlléből, organzából és erősebb tartású textilekből készül elsősorban.

Tánc közben ez a típus is hasonlóan viselkedik a paneles szoknyákkal, mivel az alap kör szoknya ugyanúgy feltűnik, a felül lévő cikkek, pedig fellebbennek minden nagyobb láblendítésnél. [8]

A másik közkezdelt típus hasonló megoldású, mint az előbb említett. Itt is több alsószoknya tartja ki a legfelső réteget, ez azonban nem cikkekből áll. A felső réteg egy „A” vonalú szoknya, amelynek formája különböző lehet. Van, amelyik csak kicsit rövidebb, mint az alsószoknyák, így azok kilógnak alóla és van amelyik egy felvágott szoknyára emlékeztet, így az alsóbb rétegek nem csak alul, hanem a felvágás vonalában is kilátszódnak.

Emellett a három fő típus mellett még megjelennek ezek kombinált változatai.

Palást. – A másik, nagy változáson végigment ruhadarab, a palást. Az eredetileg nagy köpenyként használt ruhadarab mára egy funkcióját veszített, díszítő elemként van csak jelen. A két vállon rögzített, lepel-szerű palást a férfiak kilt viseletének hatására átalakult egy bal vállon és jobb csipőn megtűzött kiegészítővé. A jobb csipőn azért volt szükség ezek megtűzésére, mert így táncolás közben nem tudott elmozdulni helyéről.

Általában muszlin vagy selyem alapanyagokból készültek, a szép redőzés és a lágy esés végett.

Ezzel gyökeres ellentétben, az újabb, paneles ruhákon megjelentek a szintén karton merevségű, könnycsepp és rombusz alakú palástok. Ezek technikailag teljesen megegyeztek a szoknyák készítésével, egyetlen különbségük, a méretük volt.

A palást bal vállon való rögzítéséhez egy Tara Brouche-t használtak. Ez a bross kezdetektől megjelent az ír ruhákon. Eredetileg a férfiak kilt mellé szintén viselt palástját rögzítette, majd miután a női viseletbe is átkerült a fél vállas megoldás, a bross is jött vele. [12]

Díszítési technikák – A ruhákat már a XIX. században is díszítették. A kelta kultúra hagyományai, a kelta motívumok az ír nép meghatározó elemei. A kelta kereszték, fonatok az egyszerű ruháikat díszítették, ezzel tették azokat különlegessé. Az első kosztümökhöz eleinte kisebb, majd egyre nagyobb motívumok tűntek fel, először csak a szoknyán, majd az ujjak alján, az egész ujjon, a felső részen és a paláston egyaránt (1.15. ábra).

A ruha nyakát díszítő csipke gallérok is kezdtek háttérbe szorulni, az ő helyüket is a különféle tekervényes fonatok vették át. A mai ruhák szabásvonalalaiban, a színek megválasztásában felfedezhetjük a régi gallérokat. A ruhák többségénél a nyakkört követve, eltérő vastagságú, a mellvonal környékéig érő egy világosabb, esetleg más színű, típusú anyagot varrnak és azt díszítik.

Régen, mikor még csak iskola kosztümök voltak, azok is az egyszerűbb fajtából, a díszítések kézzel hímzett vagy festett formában jelentek meg. Ma már különféle flitterek, strasszok, szalagok díszítik a ruhát, valamint a legkülönlegesebb anyagok használatával, párosításával millióféle ruhával találkozhatunk.

A két kiegészítő, a fehér zokni és a különleges, gloknis paróka teszi teljessé a táncoslányok megjelenését. A zoknik hosszának növelése egyetlen problémát vetett fel, mégpedig azt, hogy táncolás közben hajlamosan voltak lecsúszni. Ezen balesetek elkerülése végett a mai táncosok, külön erre a célra vásárolható zokniragasztóval ragasztják oda vádljukhoz, így az már nem fogja zavarni őket táncolás közben. A zokniba szőtt ezüst, arany szálak, valamint a strasszköves díszítések mind a csillogást szolgálják, éppúgy, mint a tiarák.

A szólóruhák ára 1000–1500 dollár körül mozog, de vannak olyan ruhák is, melyeket használtan kínálnak ennyiert. [7], [10]

Iskola kosztümök

Ezek a ruhák sokkal egyszerűbb, kevésbé csillogós kosztümök, mint amit a csoportos táncok előadásakor viselnek a diákok.

A díszítések, motívumok általában a tradicionálisabb formákat követik, valamint több ruhán is megjelenik az

iskola logója, az iskola által használt kelta minta vagy egyéb jelkép.

Ezeknél a ruháknál nem fontos az, mint a szóló kosztümöknél, hogy a bírő ne ismerje fel az iskolát, itt az egységes megjelenés az elsődleges.

Anyagukat tekintve ezen ruhák nagy százaléka megmaradt a bársony alapanyagánál, kiegészítőként pedig megjelentek a taft, szatén, dűsesz, organza, viszkóz, különféle lycra szálak textilek, nylon, polyester és PVC alapanyagok, valamint ezek keverékei. A túll, glitteres túll és a csillogós anyagok mind állandó kellekké váltak a ruhák készítésekor. Mégis, az iskolai kosztümök egy visszafogott, egyszerű ruhaként hatnak a versenyeken.

Többségében két-három színből állnak, melyek közül az egyik a ruha fő színe, a másik egy, illetve két színt pedig a motívumok, díszítések elkészítésére használnak.

Formailag elsősorban a paneles megoldást követik, de megtalálhatók a gladiátor, illetve a körszoknyás megoldások is, ugyanúgy, mint a szóló kosztümöknél. Itt sincsenek szabályok a ruhák kinézetére, hosszára, formájára. A csoportos táncoknál megengedett a fehér blúz, sötét szoknya párosítás is. Az egyetlen kikötés a zárt nyak és a hosszú ujjú felső. [11]

A szóló kosztümök

A szóló kosztümök világa hatalmas. Minden versenyzőn egyedi, a többitől teljesen különböző ruha látható. Vannak régebbi és modern ruhák, a szivárvány minden színében pompázó kosztümök, a csillogó, flitteres anyagok végeláthatatlan tengere, melyek az egész termet, ahol a verseny zajlik egy vidám helyé varázsolják.

A jellegzetes „X” sziluettű ruhák ezen fajtái az ír sztepp tánc ruhák királynőiként is számon tarthatók. Külön nagy cégek léteznek már például Hollandiában, Írországon, melyek csak ilyen tradicionális ruhák gyártásával foglalkoznak.

Egy ilyen ruha elkészítése több hónapba is telhet.

Sem írott, sem íratlan szabályok nem léteznek mind a mai napig a ruhák színére, díszítési módokra,

fajtákra. Minden táncos teljesen egyedi ruhát találhatott és találhat ki magának mind a mai napig. [7], [10]

A ruhák díszítése

A ruhák fényét nem csak alapanyagaik, hanem a sok díszítés is emeli. A legkedveltebb díszítő eszköz a flitter. A flitter mellett megjelennek még a varrható, vasalható strasszkövek, melyek szintén szépen csillognak a színpadi megvilágításban.

A kézi és gépi hímzés egyaránt használt díszítés. A kelta minták egymásba fonódó láncokból alakulnak ki, éppen ezért csak a nagyon precíz, szépen kidolgozott minták mutatnak messziről. Az egymás alatt és felett kereszteződő vonalak készülhetnek zsinórból vagy szalagból, de ezeket a megoldásokat ritkán használják.

A kézi festés a régebbi ruhák jellegzetessége volt. A hímzések megjelenése előtt minden komolyabb ruhát kézzel festettek, majd ezeket díszítették tovább.

Újítások természetesen mindig vannak, a túll anyagok érdekes használata mellett már találkozni lehet tollakkal egyaránt. [7], [8], [10]

Fellépő ruhák

Michael Flatley első, Európában ismert show-ja a Lord of the Dance volt. Ez volt az az első előadás, ahol az itthoni közönség megismerkedhetett a sok kopogós lábú táncossal. Öltözékükkel semmilyen nagyon különleges, író vonást nem hoztak magukkal.

Az egyetlen, addig még szokatlan viselet, a hölgyek lábán a vastag, 100 DEN-es fekete harisnya volt. A többi ruhadarab, szinte minden más fajta tánc előadásba beleillett volna, egyetlen egyet kivéve. A másfél órás táncalkádban egy darab ruha volt a lányokon, ami a tradicionális ír sztepp tánc ruhák stílusát követte, azt is a szám közepén letépték magukról, ezzel is mutatván azt, hogy ők a tradícióktól eltérve, egy modernebb, kihívóbb, színpadiasabb előadást mutatnak most be nekünk.

A férfiak viselete nem meghatározó, rajtuk általában sötét nadrág, színes ing és esetenként mellény van; tradicionális kilttel nem találkozunk sehol.

Michael Flatley a tánc stílusával és az öltözékekkel is inkább a csillogás és a színpadias megjelenés felé hajlott kezdetektől és mivel az ő neve ismertebb lett, így ezek a ruhák is elterjedtebbé váltak. A fém anyagoktól kezdve a lágy esésű, áttetsző textiliákon át, az érdekes maszkokig, és legújabb alkotásában a méhecske jelmezig minden megtalálható.

Ezek a ruhák, mondhatni jelmezek már nagyon messze állnak azoktól a szépen kidolgozott, hosszú időn át készülő, egyedi és különleges ruháktól, melyeket a versenyeken viselnek a táncosok.

Az ír sztepp tánc ruhák színes világa hatalmas. Ahány táncos, annyi színekombináció és stílus, mindenki teljesen más és mégis ugyanolyan.

Egy-egy versenyen a sok nyüzsgő, ugrálós hajú táncos színekavalkádja, a jellegzetes ír zene és tánc együtt egy kis világ.

Felhasznált irodalom

Nyomtatott források:

- [1] Dr. John Cullinane - Irish Dancing Costumes, Their origins and evolution 1996 The Central Remedial Clinic - Ireland

- [2] Dr. John Cullinane - Aspects of the History of Irish Dancing In Ireland England New Zealand North America and Australia 1999 The Cenrtal Remedial Clinic - Ireland
- [3] Dr. John Cullinane - Aspects of the History of Irish Céili Dancing 1897-1997 1998 The Cenrtal Remedial Clinic - Ireland
- [4] Dr. John Cullinane - Further Aspects of the History of Irish Dancing In Ireland, Scotland, Canada, America, New Zealand and Australia 2001 The Cenrtal Remedial Clinic - Ireland
- [5] McClintock, H. F. - Handbook on the traditional old Irish dress 1958 Dundalgan Press. - Dundalk
- [6] Helen Brennan - The story of Irish Dance 2001 Roberts Rinehart Publishers Lanham, Maryland

Elektronikus források:

- [7] <http://www.damhsaddresses.com/>
- [8] http://www.irishthreads.com/dress_stiffener.html
- [9] <http://www.irelandseye.com/dance.html>
- [10] <http://www.earthlydelights.com.au/Irish7.html>
- [11] http://www.diochra.com/library/history_costumes.php
- [12] http://en.wikipedia.org/wiki/Tara_Brooch